

Letopisi Voynı Dergisi ve Türklere Dair Haberler (1914-1915)

Letopisi Voyny Journal and News About the Turks (1914-1915)

Dr. Öğr. Üyesi

Gülcan İNALCIK

Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Kafkas Dil ve Kültürleri Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye

E-mail: gulcan.inalcik@marmara.edu.tr

Geliş Tarihi/Received: 4.11.2024

Kabul Tarihi/Accepted: 18.12.2024

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:

Gülcan İNALCIK

gulcan.inalcik@marmara.edu.tr

Atrf /Cite this article:

İnalçık, G. (2024). Letopisi Voynı Dergisi ve Türklere Dair Haberler (1914-1915). *ETÜT Dergisi*, 9, 55-75.

Öz

Türk-Rus ilişkilerinin tarihi, iki toplumun kaderini etkilemiş çok sayıda olaya sahne olmuştur. Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Devleti ile Çarlık Rusya'nın karşı saflarda yer alması, bu ilişkilerde önemli bir kırılma noktası olmuştur. O dönemde her ülke, savaşa dair algıları şekillendirmek için basılı yayın organlarını yoğun biçimde kullanmıştır. Rusya'da yayımlanan *Letopisi Voynı* adlı dergi, St. Petersburg'da basılmış ve özellikle Osmanlı Devleti'ni Almanya'nın güdümünde, askeri modernleşmede yetersiz, Balkan Savaşları'nın kayıplarını onaramamış bir güç olarak betimlemiştir. Dergi, Osmanlı'nın savaşa katılımının Alman baskısı ve yardımıyla gerçekleştiğini öne sürmüştür; ordunun reform girişimlerinin eksik kaldığını vurgulamıştır. Kafkas Cephesi ve Sarıkamış Harekâtı'na dair haberlerde, Rus ordusunun askeri üstünlüğü ve Karadeniz'deki donanma gücünün önemi işlenmiş, Türk ordusunun ise lojistik sıkıntılar, olumsuz hava şartları ve zor coğrafya nedeniyle ağır kayıplar verdiği belirtilmiştir. Dergi, dönemin siyasal, askeri ve toplumsal atmosferini yansıtırken, propaganda amaçlı enformasyon savaşının tipik örneklerinden biri olarak öne çıkmıştır. Aynı zamanda Rus toplumunda Türk ordusuna yönelik algıyı biçimlendirmiş ve Çarlık Rusya'nın politik hedeflerini desteklemiştir. Çalışmada, *Letopisi Voynı* dergisinin 1914 ve 1914-1915 yıllarında basılan sayıları taranarak, Rusların gözünden Osmanlı ve Türk ordusuna dair haberler incelenmiş ve analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Birinci Dünya Savaşı, Osmanlı Devleti, Çarlık Rusya, Türkler, Rus basını

Abstract

The history of Turkish-Russian relations has witnessed numerous events that have shaped the destinies of both societies. During the First World War, the fact that the Ottoman State and Tsarist Russia fought on opposing sides constituted a significant turning point in these relations. At that time, each country intensively utilized print media to influence wartime perceptions. Published in Saint Petersburg, the Russian magazine *Letopisi Voyny* presented the Ottoman State as a power under Germany's sway, lacking in military modernization and unable to recover from the losses suffered in the Balkan Wars. The magazine asserted that the Ottoman Empire's entry into the war occurred due to German pressure and assistance, while also emphasizing the shortcomings of Ottoman military reform efforts. In its coverage of the Caucasus Front and the Sarıkamış Operation, the magazine highlighted the Russian army's military superiority and the importance of its navy in the Black Sea, noting that the Turkish army suffered heavy losses due to logistical problems, adverse weather, and difficult terrain. Reflecting the political, military, and social climate of the period, the magazine emerged as a typical example of propaganda-driven information warfare. It also shaped Russian society's perception of the Turkish army and supported Tsarist Russia's political objectives. This study reviews and analyzes issues of *Letopisi Voyny* published in 1914 and 1914-1915 to examine news on the Ottoman Empire and the Turkish army from the Russian perspective.

Keywords: World War I, the Ottoman Empire, Tsarist Russia, the Turks, the Russian press

This article checked by

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.

Giriş

Birinci Dünya Savaşı (1914–1918) insanlık tarihindeki en kanlı savaşlardan biridir. Küresel toplumdaki ekonomik kriz, birçok devletin çıkarlarının çatışmasına yol açmıştır. Bu devletlerin yönetici kesimleri, her biri için savaşın gerekliliğini haklı gösteren, sözde adil olduğunu belirten “bahaneler” ve “idealler” bulmuşlardır. Avrupa’daki güç dengesi politikaları, milliyetçilik akımları, sömürge ve silahlanma yarışları, hammadde-pazar arayışı ve özellikle Balkanlar’daki siyasi gerilimler savaşın fitilini ateşlemiştir. Birinci Dünya Savaşı, ilk kez küresel düzeyde, tüm ülkelerin propaganda aygıtlarının kamuoyunu etkileme konusunda birbirleriyle rekabet ettiği ve birbirlerinden öğrenerek enformasyon savaşı yürüttüğü bir “bilgi üstünlüğü yarışı” halini almıştır (Jirkov, 2012:7).

Bu dönemde, savaşın yalnızca cephelerde değil, aynı zamanda zihinlerde de kazanılması gerektiği düşünülmüş ve bu amaçla propaganda faaliyetleri önem kazanmıştır. Rusya’da Çarlık hükümeti, savaş süresince halkın moralini yüksek tutmak, orduya destek vermek ve düşmanlarını olumsuz bir şekilde betimlemek amacıyla basılı yayımları bir propaganda aracı olarak kullanmıştır. Rus basılı yayın organları devletlerinin siyasî ve askerî gerekçeleri doğrultusunda hareket ederek kamuoyunu etkilemeye çalışmıştır. Özellikle gazeteler, dergiler ve diğer basılı materyaller aracılığıyla, hem Rus toplumunu savaşın gerekliliği konusunda ikna etmek hem de düşmanlarının, özellikle Osmanlı Devleti’nin zayıflıklarını vurgulamak hedeflenmiştir. Yayın organlarının bir diğer amacı müttefikleri Rus halkının kararlı ve birlik içinde olduğuna ikna etmek, düşman ülkelerin gücünü küçümsemek ve halka düşmanların hainliğini ve acımasızlığını göstermek olmuştur (https://rusneb.ru/collections/1405_1_ya_mirovaya_voyna_glazami_smi/?page=page-4).

Birinci Dünya Savaşı’nda Rus basını hem iç politika hem de savaş propagandası açısından önemli bir rol oynamıştır. Bu açıdan Osmanlı Devleti ve Çarlık Rusya ilişkilerini Rus basını perspektifinden incelemek, savaş dönemindeki propaganda, algı yönetimi ve kamuoyu oluşturma faaliyetlerini anlamak açısından önemlidir. 19 Temmuz (1 Ağustos) 1914’te Almanya, Rusya’ya savaş ilan etmiştir. Ertesi gün (eski takvime göre 20 Temmuz), Çar tarafından Yüce Savaş Manifestosu imzalanmıştır ve akşam saatlerinde yayımlanmıştır. Savaşın başlamasından kısa süre önce Rus basını yaklaşan savaş hakkında bilgi vermeye başlamıştır. Örneğin, *Golos Moskva* gazetesi (1906–1918), savaş öncesinde, 12-17 Temmuz 1914 tarihleri arasında ‘Savaş Arifesinde’, ‘Savaş mı Barış mı?’, ‘Avrupa Savaşı Arifesinde’ başlıklarıyla çeşitli haberler yayımlamıştır. 17 Temmuz’da seferberlik ilan edilmiştir. 18 Temmuz’da *Golos Moskva* gazetesi ‘Savaş Kaçınılmaz’ başlıklı özel bir baskı dağıtmıştır. 19 Temmuz’da ise *Gazeta-Kopeyka* akşam sayısına ilave çıkardığı acil durum bültenini ‘Savaş’ başlığıyla yayımlamıştır. Bültende, St. Petersburg ve çevresinin sıkıyönetim altında olduğu bildirilmiştir. 20 Temmuz günü ise *Petersburgsiy Listok* gazetesi şu haberi geçmiştir: “...Dün bütün Petersburg neredeyse hiç uyumadı. Şafak sökene kadar başkent sokaklarında göstericiler yürüyordu.” (Jirkov, 2012: 12). Yine aynı tarihte *Letopis Voynı 1914 Goda* dergisi savaşın başlaması üzerine Çar’ın manifestosunu yayımlamıştır. Manifestoda Çar II. Nikolay, “Bu zorlu sınavda iç çekişmeler unutulsun. Çar’ın halkıyla olan birliği daha da pekişsin” sözleriyle halka seslenmiştir (*Letopis Voynı 1914 Goda*, No 1, ot 23 Avgusta 1914 g.: 4). 30 Temmuz’da ise Çar’ın ülke genelini kapsayan seferberlik kararı halka duyurulmuştur (Eşki, 2024: 58). Savaşın ilan edildiği gün gazetelerin, dergilerin ve bildirilerin acil baskıları yayımlanmış ve ‘savaş’ gazetelerdeki diğer konuları gölgede bırakmıştır. Cephelerden gelen haberler, mitinglerin haberleri, seferberlik durumu ve askerlerin uğurlanmasıyla ilgili bilgiler, Almanlara karşı yazılar veya savaşın amaçlarını propaganda eden makaleler; kazalar ve önceden gazetelerde geniş yer kaplayan ilanların yerini almıştır. Çarlık yönetimi, halkın moralini yüksek tutmak ve savaşın meşruiyetini sağlamak için basını sıkı bir şekilde kontrol altında tutmuştur (https://rusneb.ru/collections/1405_1_ya_mirovaya_voyna_glazami_smi/?page=page-4).

Genel adı ile *Letopisi Voynı* dergisi Birinci Dünya Savaşı’na dair önemli gözlemler ve analizler sunan askerî bir dergidir. Dergide, Rusların gözünden Osmanlı Devleti’nin genel siyasi durumu, Türk ordusu, Kafkas Cephesi ve Sarıkamış Harekâtı hakkında çeşitli izlenimler, savaşın seyrine dair analizler ve propaganda unsurları yer almıştır. Çalışmada, adı geçen derginin 1914 yılında basılan 19 sayısı ve 1914-1915 yılları arasında basılan 51 sayısı incelenmiştir. Dergi toplamda 132 sayı çıkarılmıştır. Hemen hemen her sayıda Türkler ile ilgili haber ve makaleler bulmak mümkündür. Ancak çalışma derginin Ağustos 1914 tarihli 1. sayısı ile Ağustos 1915 tarihli 51. sayı çerçevesinde savaşın bir yıllık dönemiyle sınırlandırılmıştır. Amaç, savaş sürecinde *Letopisi Voynı* dergisi özelinde Rus basınının Osmanlı Devleti’ne, Türk ordusuna ve Kafkas Cephesi’ne dair tutumunu, propaganda stratejilerini ve kamuoyu oluşturma çabalarını incelemektir. Bu doğrultuda çalışma, Rus basınının savaş döneminde Osmanlı Devleti’ni, Türk ordusunu ve Türkleri nasıl konumlandığına, hangi söylem ve görsellerle Rus halkının algısını şekillendirdiğini değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

1. *Letopisi Voynı* Dergisinin Tarihçesi

Birinci Dünya Savaşı süresince Rusya'da yayımlanan basılı yayın organlarından biri de *Letopisi Voynı* dergisidir. St. Petersburg'da yayımlanan dergi, Çarlık Rusya'da Birinci Dünya Savaşı olayları hakkında ana bilgi kaynaklarından biri olarak hizmet veren askerî bir yayın organıdır. Dergi, Çarlık Rusya'nın Birinci Dünya Savaşı'na girdiği andan itibaren yayımlanmaya başlanmış ve konu açısından tamamen savaştaki olayları ele almıştır. Dergi başlığı ise yıllara göre değişiklik göstermiştir. Savaşın ilk yılında *Letopis Voynı 1914 Goda*; ertesi yıl *Letopis Voynı 1914-1915 gg.* başlığı ile yayımlanmıştır. Son başlık ise *Letopis Voynı 1914-1915-1916* olarak değiştirilmiştir. Derginin Paskalya ve Noel sayıları, özel renkli, farklı görsellerin yer aldığı bir kapakla yayımlanmış ve renkli eklerle birlikte sunulmuştur (bk. Ek 2).

Dergi, devrim öncesi Çarlık Rusya'da faaliyet gösteren R. Golike ve A. Wilborg'un matbaasında basılmıştır. Derginin editörlüğünü ve genel yayın yönetmenliğini, imparatorluk maiyetinde resmî tarihçi olarak görev yapan yazar ve Tümgeneral Dmitriy Nikolayeviç Dubenskiy (1857-1923)¹ üstlenmiştir (<https://ast.ru/authors/dubenskiy-dmitriy-nikolaevich-itd028089/>). Dubenskiy, R. Golike ve A. Wilborg matbaasının genel müdürü Bruno Georgiyeviç Skamoni ile birlikte *Letopisi Voynı s Yaponiey 1904-1905 gg.* dergisinin yayımlanma sürecini yönetmiş, özel olarak davet edilen sanatçılar ve kendi muhabirleriyle işbirliği yapmıştır. Ayrıca *Yüce Majesteleri İmparator Nikolay Aleksandroviç 1914-Şubat 1916 Aktif Orduda* (Ego İmperatorskoe Velicestvo Gosudar İmparator Nikolay Aleksandroviç v deystvuyuşçiy armii za 1914-fevral 1916 g.) başlıklı yayının dört sayısını hazırlamıştır.² (https://www.rusbibliophile.ru/bookprint/?book=Letopis_voyny_19141917_).

Dergide muhabirlerin yanı sıra birçok askerî yazar da görev almıştır. Yayının dikkat çekici bir özelliği de zengin görseller içermesidir. Derginin baskısının kalitesi dört yıllık yayın süresi boyunca üst düzeyde tutulmuştur. Dergi, 1916-1917 yıllarında yaşanan kâğıt krizi sırasında dahi sürekli olarak kaliteli parşömen kâğıda basılmıştır. Yayıncılar, okuyucu kaybetme riskini göze alarak abonelik fiyatını artırmayı ancak derginin kalitesinden ödün vermemeyi seçmişlerdir. Özel olarak davet edilen sanatçılar dergi için çizimler yapmışlardır. Paskalya sayıları baş meleklerin resmiyle yayımlanmıştır. Derginin tüm kapakları, dönemin seçkin bir grafik sanatçısı olan tipograf Aleksandr Nikolayeviç Leo tarafından hazırlanmıştır. Sanat eleştirmeni ve tarihçisi George Kreskenteviç Lukomskiy, Rus ressam ve gazeteci Nikolay İvanoviç Kravçenko, denizci ve ressam Aleksey Vasilyeviç Ganzen'in çalışmaları dikkat çekicidir. Her cumartesi yayımlanan derginin sayılarında geniş formatlı 16 sayfa yer almıştır. Savaşın ilk aylarından itibaren dergi, cephelerdeki olayların ayrıntılı bir anlatımını, Müttefik ordularının komutanları, düşman ordularının durumu ve silahlanmaları hakkında bilgi vermiştir. Dergide, ayda en az iki kez resmî belgelerin özetleri ve Rus birliklerini ilgilendiren üst düzey kararnameler (Başkomutanlık Karargâhu ve Kafkas Ordusu Karargâhı'ndan savaşın gidişatına dair bildiriler) yayımlanmıştır. Rus askerlerinden ve ailelerinden gelen mektuplar, cephedeki durumu açıklayan makaleler eşliğinde olayların haftalık bir kronolojisi "Letopisi Sobitii" (Olayların Kronolojisi) ve "Obozrenie Voynı" (Savaşın Seyri) başlıkları altında düzenli olarak basılmıştır. Rus askerlerinin hikayelerine ve yakınlarından gelen mektuplara sıklıkla yer verilmesi ve onların "vatanlarını, inançlarını ve çarlarını" savunmak için yaptıkları zorlu görevlerinin anlatılması ile Rus halkının maneviyatının yüksek tutulması amaçlanmıştır. Derginin genellikle ele aldığı önemli konulardan biri de "İmparatorluk Hanedanı" üyelerinin savaşla ilgili faaliyetleri olmuştur. Derginin her bir sayısında çok sayıda fotoğraf, çizim, portre, plan, harita ve kroki yer almıştır. Derginin sayfalarına "Rus fotoğraf haberciliğinin babası" olarak anılan Karl Karloviç Bulla'nın oğlu Rus fotoğrafçı ve muhabir Aleksandr Karloviç Bulla'nın; fotoğrafçı

¹ Dmitriy Nikolayeviç Dubenskiy, 1885-1904 yılları arasında Genelkurmay Başkanlığı'nda görev yapmıştır. Genelkurmay'da 1888'den 1904'e kadar askerî at yükümlülükleri ve atlarla ilgili sayımlarla ilgilenmiştir. Kendisine Kafkasya, Kırgız ve Kalmık bozkırları, Sibirya, Rusya'nın güney ve merkezî bölgeleri ve Polonya'nın bazı vilayetlerinde atçılığı araştırma görevi verilmiştir. 1909 yılında Tümgeneral rütbesiyle emekli olmuştur. 12 (24) Nisan 1892'den itibaren Rus Coğrafya Cemiyeti'nin aktif üyesi olmuştur. 1900 yılından itibaren köylüler ve askerler arasında yaygın olan *Russkoe Çtenie* adlı halk gazetesini yayımlamıştır. Rus-Japon Savaşı sırasında *Letopisi Voynı s Yaponiey* adında resimli haftalık bir dergi çıkarmıştır. Ayrıca askerî kitaplar, halk kitapları ve resimler de yayımlamıştır. Bunlar arasında en bilinenler, *İstoriya Rossii v Kartinah* (3 baskı), *Kartını Rodını* (3 baskı), *İstoriya Russkogo Soldatı*'dır. (<https://www.wikidata.ru/nina.az/%D0%94%D1%83%D0%B1%D0%B5%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9,%D0%94%D0%BC%D0%B8%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%B9%D0%9D%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B0%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D1%87.html>)

² Petrograd'da 1915-1916 yıllarında yayımlanan eser, Birinci Dünya Savaşı'nda Çar'ın ordu ile olan ilişkisini, askerî cephe ziyaretlerini, savaş stratejilerini ve kararlarını ele alan bir çalışmadır. İçerisinde savaş döneminde çekilmiş fotoğraflar, resmî yazışmalar, emirler ve dönemin belgeleri gibi birincil kaynaklar yer almıştır (bk. https://rusneb.ru/catalog/000199_000009_004175207).

Sergey Korsakov'un profesyonel fotoğrafları basılmıştır. Emirler, kararnameler, genelgeler, talimatlar, resmî raporlar ve yazışmalar, savaşı'nın gidişatı hakkında bilgi veren makaleler, mülakatlar, Çarlık Rusya'da savaşa gösterilen tepkiler, askerî olaylar ve yabancı güçlerin tutumu hakkında yazılar başlıklar halinde sunulmuştur. Son sayı olan 132. sayı 25 Şubat 1917'de Rusya'daki Şubat Devrimi'nin arifesinde yayımlanmıştır (https://www.rusbibliophile.ru/bookprint/?book=Letopis_vojny_19141917_; <https://knigant.ru/products/letopis-vojny/>; <https://antiquebooks.ru/book.php?book=10676>). Derginin genel olarak ana başlıkları şöyledir: 1) Resmî bölüm; hükümet emirleri 2) Savaştan resmî raporlar 3) Durumu açıklayan makaleler 4) Savaştan yazışmalar 5) Savaşın Rusya'daki tepkileri 6) Yabancı güçlerin tutumları 7) Askerî olaylar hakkında çeşitli notlar ve makaleler 8) Olayların kroniği 9) Savaşın seyri 10) Duyurular.

2. *Letopisi Voynu* Dergisinde Türklere Dair Haberler

2.1. Osmanlı Devleti ve Türk Ordusu Üzerindeki Alman Etkisine Dair Haberler

Letopisi Voynu dergisinin sayfalarında Osmanlı Devleti ile ilgili ilk haber Birinci Dünya Savaşı'na girmeden önce 20 Eylül 1914 tarihli baskının 5. sayısında verilmiştir. Üçüncü bölüm olan "Za Granitsey (Yurtdışından)" başlığı altında bulunan "V Turtsii (Türkiye'de)" altbaşlığında Rus Dışişleri Bakanlığı'nın Türkiye'den aldığı haberlerin endişe verici olduğu, Türk ordusunda Alman subayların görev aldığı, Almanların Türklere para yardımında bulunduğu, Osmanlı'nın kendisini dünya savaşına "sürüklemek" için her yolu deneyen Almanya'nın etkisi altında bulunduğu bilgisi aktarılmış ve Osmanlı'nın 1914'te Almanya'ya ekonomik ve siyasi olarak bağımlı olduğu gösterilmeye çalışılmıştır. Savaş öncesinde Osmanlı Devleti'ndeki Alman etkisinin ne kadar güçlü olduğu ve İstanbul'un fiilen Alman kontrolü altına girdiği vurgulanmıştır. Liman von Sanders gibi Alman generallerin Osmanlı ordusu üzerindeki etkisi öne çıkarılmıştır. Ayrıca Osmanlı'nın savaşa girmemesi için diplomatik yollar ararken, Alman yanlısı subayların ve liderlerin savaşa katılmak için baskı yaptıkları, özellikle de Almanya'nın gönderdiği silahlar ile "Goben" ve "Breslav" adlı savaş gemilerinin Osmanlı Devleti'nin Almanya ile savaş ittifakına yönelmesinde önemli bir rol oynadığı belirtilmiş ve Almanya'nın Osmanlı'nın iç işlerine müdahale ettiği dile getirilmiştir. Özellikle Türk donanmasının Alman komutanların yönetiminde olduğu vurgulanarak Rusya'da Osmanlı karşıtı duyguların artması hedeflenmiştir:

"Dışişleri Bakanlığımızın Türkiye'den aldığı bilgiler hala endişe verici niteliktedir. Alman yöneticilerin eline fiilen geçmiş olan İstanbul'da halkın gerginliği en yüksek boyutlara ulaşmıştır. Sadrazam ve destekçileri, Türkiye için bu kadar tehlikeli bir savaşı önlemek için hala her türlü çabayı göstermektedirler. Ancak Türklerin kaderinin gerçek yöneticisi ve Alman İmparatoru'nun tam sırdaşı olan General Sanders (Liman Von Sanders), tamamen Alman subaylarıyla dolu olan Türk ordusunu öylesine heyecanlandırdı ki, ordunun derhal harekete geçmesini istiyor. Almanlar, gönderilen silahlara ve bağışlanan iki gemi "Goben" ve "Breslav"a ek olarak Türklere para yardımında bulunuyorlar (*Letopis Voynu* 1914 Goda, No 5, ot 20 Sentyabrya 1914 g.: 84-85)"

Derginin 27 Eylül 1917 tarihli 6. sayısındaki "Za Granitsey (Yurtdışından)" başlıklı yazıda ise savaşın başlarında Rusya'nın, Osmanlı Devleti'nin Almanya ile kurduğu yakın ilişkiyi sert bir dille eleştirdiği propagandist bir bakış açısını yansıtmaktadır. Metinde Türkiye'nin bağımsız bir ülke olmaktan çıkıp Alman generali Sanders ve ekibi tarafından yönetilen bir "Alman vilayeti" hâline geldiği öne sürülürken, Türk hükümetinin ve halkının da Almanya'nın yönlendirmeleri doğrultusunda hareket eden "birey oyuncak" konumuna indirgenmesi dikkat çekicidir. Özellikle Boğazların Avrupalı gemilere kapatılması, hem 1878 Berlin Antlaşması'na aykırı bir hamle olarak sunulmuş hem de Rus çıkarlarına doğrudan bir tehdit olarak gösterilmiştir. Rusya'nın resmî açıklamalarında Karadeniz Filosunun her duruma hazır olduğu vurgulanarak kendi kamuoyuna güven telkin edilirken, Yunanistan'ın da Türk donanmasına karşı hazırlıklı olduğunun altı çizilmiştir. Haberde, Rusya'nın Osmanlı'nın Almanya ile kurduğu stratejik ortaklığı ve Boğaz politikalarını kendi çıkarlarına yönelik bir provokasyon ve Avrupa düzenine meydan okuma olarak yansıttığı anlatılmıştır. Böylece Rus kamuoyuna, Osmanlı'nın Almanya tarafından "kuklaştırıldığı", uluslararası anlaşmaların ihlal edildiği ve Rusya'nın meşru müdafaa pozisyonunda olduğu mesajı verilmiştir:

"(...) Türkiye, körleşmiş Türkiye, hala Almanların gerisinde. Artık Türkiye'yi bağımsız bir ülke olarak gören herkes büyük bir yanılgı içindedir. Türkiye artık Alman Sanders tarafından yönetilen bir Alman vilayetinden başka bir şey değildir. Türk hükümeti ve Türk halkı da Almanya'nın elinde oyuncaktan başka bir şey değildir. Şimdi Türklere Boğaz kıyılarında "Kahrolsun Avrupalılar" diye bağırımları emrediliyor. Bağırıyorlar da. "Tanin" gazetesinin dediği gibi bu "inançlı coşkunun" Avrupa'dan mümkün olan her şekilde gizlendiği ve Türklerin "beklenmedik zaferler" kazanacağı doğrudur. Ancak çantada keklik değildir ve kısa bir süre önce Odessa'da "Rus Karadeniz Filosunun her türlü olasılığa hazır olduğu ve bu nedenle Karadeniz kıyısında yaşayanların Türkiye ile

savaş tehdidi konusunda endişelenmemeleri gerektiği” yönünde resmî bir duyuru yayımlandı. Yunanlılar da Türk Filosunu karşılamaya hazırdır. Ancak bu önlemler bile Sanders’i korkutmuşa benzemiyor. Ancak olası başarısızlıkların sorumluluğundan kurtulmak için Yunanistan ve Rusya’nın kendisine savaş ilan etmesini bekliyor. Bu amaçla Türkiye her zaman meydan okurcasına davranıyor. Alınan son önlem, Çanakkale Boğazı’nın Rusya ve diğer güçlerin gemilerine kapatılmasıdır ki bu, 1878 Berlin Antlaşması’nın anlamına aykırıdır ve Ruslar için genel olarak tahammül edilemez bir durumdur. Rus hükümetinin 17 Eylül’de yayımladığı bildirimde, Türklere bir kez daha sağduyu çağrısında bulunularak, Çanakkale Boğazı’nın kapatılmasına ilişkin tehlikeli önlemin tüm sonuçlarının bilinmesi istenmektedir. (*Letopis Voynı 1914 Goda*, No 6, ot 27 Sentyabrya 1914 g.: 98)”

Derginin 18 Ekim 1914 tarihli 9. sayısındaki “Za Granitsey (Yurtdışından)” başlıklı bir başka haberde Rusların Türklere bakışı, bir yandan Alman etkisi altındaki bir ülke olarak tasvir edilen Osmanlı’ya yönelik eleştirel bir tutum taşırken, diğer yandan Osmanlı iç karmaşa ve belirsizlik içinde bulunan bir devlet olarak tasvir edilmiştir. Ayrıca haberde Osmanlı’nın kendi içinde Alman egemenliğine karşı bir mücadelede olduğu da belirtilmiştir. Enver Paşa ve Alman politikasına muhalif olan Şehzade Yusuf İzzeddin’in başkomutan olarak atanmasına ise Rusların Osmanlı’yı sadece dışarıdan yönlendirilen bir güç olarak değil, aynı zamanda kendi içinde bölünmüş ve karmaşa içinde olan bir ülke olarak gördüğü yansıtılmıştır:

“Türkiye’ye gelince hala tam bir karmaşa söz konusudur. Bir yandan Alman Büyükelçisi Wagenheim (Hans von Wangenheim) ve General Sanders’in entrikalarının etkisiyle Türkler, Rus, İngiliz ve Fransız büyükelçilerinin protestolarına rağmen Çanakkale Boğazı’nı açmayarak meydan okumaya devam ederken, diğer yandan Alman egemenliğine karşı bir mücadele söz konusudur. Bunun göstergesi, Enver Paşa’nın ve Alman politikasının tanınmış bir muhalifi olan tahtın varisi Şehzade Yusuf İzzeddin’in Türk birliklerinin başkomutanlığına atanmasıdır. Ülkede genel olarak umutsuzluk hüküm sürmektedir. Ekonomik hayat durma noktasındadır ve yakın gelecekte ciddi bir Türk müdahalesi öngörülmemektedir (*Letopis Voynı 1914 Goda*, No 9, ot 18 Oktyabrya 1914 g.: 148)”

Derginin 25 Ekim 1914 tarihli 10. sayısında ise Rus gazeteci A. Bartenev’in bir yazısı yer almıştır. Bartenev yazısında; Osmanlı’nın savaşa girmesiyle Rusya’nın düşmanlarına bir yenisinin daha eklendiği bilgisini vermiştir: “Bu haber, telgraf düşmanlarımızın sayısına bir yenisinin daha eklendiği haberini getirdiğinde yazılmıştır – Türkiye.” Bartenev, 16 Ekim gecesi Türk gemileri Breslav ve Hamidiye’nin Feodosya ve Novorossiysk’i bombaladığını yazmış, yazısının sonunda da “düşmanın eski olduğuna ama Rusya tarafından her zaman yenilgiye uğratıldığına” dikkat çekmiştir (*Letopis Voynı 1914 Goda*, No 10, ot 25 Oktyabrya 1914 g.: 157). Bu haber ile Rus kamuoyuna bir tür moral ve güven mesajı verme amacını taşıyan Bartenev, Osmanlı’nın eski bir düşman olduğunu ancak Rusya’nın her zaman Osmanlı’yı yenmeyi başardığını vurgulamış; Rus kamuoyunda Osmanlı’nın bir tehdit olamayacağı algısını yaratarak Rus ordusunun savaşta üstün geleceğine dair inancın korunmasını amaçlamıştır.

Osmanlı Devleti’nin Yavuz ve Midilli gemileriyle Karadeniz’deki Rus limanlarını bombalaması, Rus basınında geniş yer bulmuştur. Bu saldırılar, Osmanlı’nın savaşa resmen katılmasına neden olmuş ve Rus basını, bu olayı Osmanlı’nın Alman etkisi altına girmesinin bir kanıtı olarak göstermiştir. Burada Çar II. Nikolay’ın manifestosu oldukça etkili olmuştur. 1 Kasım 1914 tarihli 11. sayıda yayımlanan Çar manifestosu, savaş sürecinde Çarlık Rusya’nın Osmanlı Devleti’ne karşı duyduğu tepkileri, millî duyguları harekete geçirme çabalarını ve siyasi emellerini bir arada sunan bir propaganda metni niteliğindedir. Metinde, Osmanlı’nın Almanya ve Avusturya-Macaristan etkisiyle savaşa girdiği, “körleştirildiği” ve Çarlık Rusya’ya karşı bir saldırı gerçekleştirdiği öne sürülmüş; Osmanlı rakip güçlerin güdümünde bir kukla olarak resmedilmiştir. Osmanlı’nın savaşa katılmasının Rusya için bir fırsat yaratacağı vurgulanmış; onun bu savaşta “akılsızca müdahalesinin” kaderini hızlandıracağı ve Çarlık Rusya’ya Karadeniz kıyılarında “tarihî görevlerini” yerine getirme şansı vereceği açıkça dile getirilmiştir. Bu da Rusya’nın sıcak denizlere inme hedefinin ve Çanakkale Boğazı’nı ele geçirme arzusunun açık bir ifadesidir (*Letopis Voynı 1914 Goda*, No 11, ot 1 Noyabrya 1914 g.: 169).

1 Kasım 1914 tarihli 11. sayıda gazeteci S. Nedaçin’in “Naş Razrıv s Turtsiey (Türkiye ile Kopuşumuz)” başlıklı bir yazısı yayımlanmıştır. Nedaçin yazısında Almanya’nın Rusya’ya savaş ilan etmesinin ardından Rus İmparatoruna “savaşla ilgilenmediğini ve en katı tarafsızlığı gözeceğini beyan eden devletler arasında” olduğunu bildiren Osmanlı’nın tutumuna dikkat çekmiş ve onun tarafsızlık beyanının pek de samimi olmadığını bunun sebebinin de Osmanlı’nın İngilizlerden kaçan iki savaş gemisini kabul etmesi ile açıklamıştır:

“Ancak Türk İmparatorluğu’nun tarafsızlık beyanının pek de samimi olmadığı kısa sürede anlaşıldı ve Rus-Alman savaşının en başından itibaren tarafsız bir gözlemci, Türkiye’nin Almanya’ya sadece açıkça bir sempati

duyduğunu, aynı zamanda ona aktif olarak yardım etme arzusunun da görebiliyordu. Tarafsızlık ilkesi Türk sularında İngiliz Filosunun takibinden kaçan iki savaş gemisinin “Goben” ve “Breslav”ın Türkler tarafından Almanya’dan kabul edilmesi ile ihlal edilmişti. Uluslararası hukukun talimatlarına göre, savaşan taraflardan birinin savaş gemisi tarafsız bir gücün limanına girdiğinde ya 24 saat sonra limanı terk etmeli ya da silahsızlandırılmalıdır. Bu gereklilik Türkiye tarafından yerine getirilmediği gibi her iki gemi de Alman komuta kademesi ile birlikte Türk bayrağına bürünmüş ve Rusya’ya karşı harekât için Karadeniz’de bulunan bir Alman savaş birliği olarak Türk sularında kalmaya devam etmiştir (*Letopis Voynu 1914 Goda*, No 11, ot 1 Noyabrya 1914 g.: 177).”

Nedaçin yazısının devamında Osmanlı’nın yükümlülüklerine karşı işlediği suç “tahammül edilemez bir suç” olarak değerlendirilmiş ve bu haber karşısında Rusya, İngiltere, Fransa gibi ilgili devletler tarafından Türk Hükümeti’ne protestolar sunulduğunun, Alman gemilerinin silahsızlandırılmasının ve Alman mürettebatın gemilerden çıkarılmasının talep edildiğini yazmıştır. İlerleyen satırlarda “Değişmez Barışçılık İlkesi”nden hareket eden Rus İmparatorluk Hükümeti’nin Türk Hükümeti’nin bu tür eylemlerine karşı son derece sabırlı davrandığını; İstanbul’u Almanların değil, Türklerin kendilerinin elden çıkaracağı umudunu koruduğunu ve son dakikada Osmanlı’nın Türk bayrağı altındaki Alman gemileri “Goben” ve “Breslav” tarafından Novorossiysk, Feodosya ve Odessa’nın beklenmedik bombardımanıyla yanıt verdiğini; Alman ve Türk gemilerinin Rusya’nın Karadeniz kıyılarına böylesine haince saldırdığı haberini alan Rus İmparatorluk Hükümeti’nin, 18 Ekim’de İstanbul’daki Rus Büyükelçisine, Bâbîâlî’ye Türkiye ile diplomatik ilişkilerin kesildiğini; büyükelçilik ve konsolosluk kurumlarının tüm personelinin Türkiye’den ayrılmasını bildirmesini emrettiğini yazmıştır. Osmanlı’nın Rusya’ya karşı bu meydan okuyan tavrının Petrograd’daki Türk Büyükelçiliğini de şaşkınlığa uğrattığını dile getirmiştir (*Letopis Voynu 1914 Goda*, No 11, ot 1 Noyabrya 1914 g.: 177-179).

Derginin aynı sayısındaki “Za Granitsey (Yurtdışından)” başlıklı bir başka haberde, yazar, Alman İmparatorluğu’nun Osmanlı üzerindeki siyasi baskısının 1878 Berlin Kongresi’nden itibaren başladığını belirtmiştir. O tarihten itibaren, Türklere sürekli olarak Almanya ile dostluk ve ittifakın onların varlığını sürdürebilmeleri için tek yol olduğu telkin edilmiştir. Yazara göre, savaş başladığında sağduyu sahibi olan tüm dünya kamuoyu Osmanlı’yı bağımsız bir devlet olarak değil, “Alman kolonisi” olarak görmüştür (Frolov, 2017: 1058).

2.2. Türk Ordusunun Genel Durumu İlgili Haberler

8 Kasım 1914 tarihli 12. sayıda “S. A. İ.” imzalı “Voorujennie Silı Turtsii (Türk Silahlı Kuvvetleri)” başlıklı bir makale kaleme alınmıştır. Makalede, Türk ordusunun yapısı hakkında bilgi verilmiş, savaş kapasitesi değerlendirilmiş ve Osmanlı’nın savaşa katılmadan önceki askerî yapısı, reform çalışmaları ve Almanya’nın Türk ordusu üzerindeki etkisi ele alınmıştır. Makalede, Osmanlı’nın XX. yüzyılın başında zayıflayan askerî kapasitesini artırma çabaları ve bu çabaların büyük ölçüde Almanya’nın rehberliğine dayandığı vurgulanmıştır. Makaleden edinilen bilgiye göre; Türk ordusu, Balkan Savaşları ve Trablusgarp Savaşı sırasında zayıf lojistik yapısı, yetersiz komuta kademesi ve malzeme eksiklikleri gibi ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Bu bağlamda, 1908’den itibaren Osmanlı Hükümeti, ordunun modernizasyonu ve yeniden yapılandırılması için Almanya’ya başvurmuştur. General von der Goltz ve Yarbay Schlichting gibi Alman subayların Osmanlı ordusuna eğitim vermesi, Osmanlı’nın Almanya ile askerî ittifak arayışlarının ilk adımları olarak öne çıkmıştır. Ancak bu çabalar, Trablusgarp ve Balkan Savaşları nedeniyle kesintiye uğramıştır. Bu durum Osmanlı’nın iç ve dış sorunlar nedeniyle reform süreçlerini sürdüremediğini ve sonuçta savaşlarda başarısız olduğunu göstermiştir. Sanders’in gelişile birlikte ise Almanların fiilen Türk ordusunun komutasını ele geçirdiği ve üst düzey askerî yönetimi kontrol ettiği belirtilmiş, bu durumun, Osmanlı’nın askerî yapısının büyük ölçüde Alman nüfuzu altına girdiği ve ordunun modernizasyon sürecinin de Alman stratejilerine göre şekillendiğini gösterdiği dile getirilmiştir (*Letopis Voynu 1914 Goda*, No 12, ot 8 Noyabrya 1914 g.: 192).

Makalenin devamında Türk ordusunun yapısı, askerî gücü ve modernizasyon çabaları detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Aktarılan bilgiye göre; Türk ordusu üç ana birimden oluşmaktadır: “Nizami ordu ve ihtiyat”, “redif” ve “Gönüllü Milis Kuvvetleri”. Bunların yanı sıra Doğu ve Güneydoğu’da “Hamidiye alayları”³ adı verilen süvari ve piyade güçleri oluşturulmuştur. 1908’den itibaren ise genel askerlik yükümlülüğü uygulanmış ve Hristiyanlar dahil tüm nüfus askerlik hizmetine tabi tutulmuştur. Ancak 50 lira ödeyerek askerlikten muaf olma imkânı da tanınmıştır. Askerlik süresi ise toplamda 25 yıldır. Astsubay kadrosu, belirli bir sınavı geçen erlerden veya iki

³ Hamidiye Alayları, Sultan Abdülhamid Han döneminde Doğu Anadolu ve diğer bölgelerin sosyal, siyasi ve ekonomik hayatını düzenlemek için oluşturulan bir teşkilattır (Yılmaz, 2015: 372).

yıllık astsubay okullarını tamamlayan gençlerden oluşmuştur. Subay kadrosu, askerî okullar aracılığıyla yetiştirilmiş ve subayların gelişimleri çeşitli uzmanlık okullarında sürdürülmüştür. Barış zamanında Türk ordusu 250.000 kişiden oluşurken, savaş durumunda bu sayı 1 milyon 250 bine kadar çıkabilmiştir (*Letopis Voyını 1914 Goda*, No 12, ot 8 Noyabrya 1914 g.: 193). Türk ordusunun ana gücünü piyade birlikleri oluşturmuş; bu birlikler 130 piyade alayı, 9 nişancı alayı ve 43 bağımsız nişancı taburundan meydana gelmiştir. Topçu birimleri, saha topçusu ve ağır topçu olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Balkan Savaşları sırasında ağır malzeme kayıpları nedeniyle, Osmanlı Hükümeti ordusunu Krupp'tan⁴ alınan yeni silahlarla donatmaya başlamıştır. Ancak, Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcına kadar bu yeniden silahlanma süreci tamamlanmamıştır (*Letopis Voyını 1914 Goda*, No 12, ot 8 Noyabrya 1914 g.: 194). Makalenin sonunda ise muhabir Türk ordusunun Balkan Savaşları'ndan Birinci Dünya Savaşı'na kadar geçen dönemdeki yapısal sorunlarını ve Alman etkisi altındaki reformların yarattığı olumsuz sonuçları eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmiştir. Makalenin son paragrafına, Türk askerlerinin bireysel cesaretine ve güvenilirliğine övgüyle başlanmakla birlikte, ordunun genel yapısındaki eksikliklerin bu bireysel yetenekleri etkisiz hale getirdiği vurgulanmıştır. Özellikle maaş ödemelerinin aksaması, millî ruhu taşıyan bir komuta kademesinin eksikliği ve Alman subayların liderliğinde yapılan reformların Türk ordusunun organizasyonel gücünü zayıflattığı öne sürülmüştür. Balkan Savaşları sırasında subayların taktik ve liderlik konusundaki yetersizliklerine dikkat çekilerek, bu sorunların savaş sonrası dönemde de düzeltilmediği, aksine politik kutuplaşmalar ve liyakatsiz atamalarla derinleştiği belirtilmiştir. Alman kibri ve kayırmacılıkla dolu subay kadrolarının ordu ile bağlarını zayıflattığını, hızlı ve yüzeysel eğitimlerle taktiksel yeterliliğin sağlanmadığını, bu durumun da ordunun hem savunma hem saldırı yeteneğini ciddi şekilde olumsuz etkilediği dile getirilmiştir (*Letopis Voyını 1914 Goda*, No 12, ot 8 Noyabrya 1914 g.: 195-196). Özetle, muhabir makalesinde Osmanlı'nın savaş öncesi modernizasyon girişimlerini, Alman nüfuzuna olan bağımlılığını, Osmanlı'nın savaşa hazırlıklı olmadığını ve modernizasyon çabalarının da yetersiz kaldığını dile getirmiştir. Özellikle, Birinci Dünya Savaşı'na hazırlık sürecinde ordunun henüz modernizasyonunu tamamlayamamış olmasının altı çizilmiştir.

13 Aralık 1914 tarihli 17. sayıda yer alan bir başka makalede Türk donanmasının Birinci Dünya Savaşı başındaki durumu hakkında bilgi verilmiş ve donanmanın 4 zırhlı, 1 zırhlı kruvazör, 6 kruvazör, 9 muhrip, 9 torpido botu, 8 gambot gibi çeşitli gemilerden oluştuğu belirtilmiştir. Almanya'nın kısa süre içinde Türk donanmasını personel, mühimmat, teknik ekipman ile desteklediği ve Bulgaristan'ın tarafsızlığı sayesinde Osmanlı'ya iki denizaltı ulaştırdığı ifade edilmiştir (*Letopis Voyını 1914 Goda*, No 17, ot 13 Dekabrya 1914 g.: 278). Ancak, makalede, Türk donanmasının genel olarak çeşitli yapıda, çoğunluğu eski ve düşük hız kapasitesine sahip gemilerden oluştuğu ve filo savaşlarında etkili olamayacağı vurgulanmıştır. Ayrıca, yeterli eğitilmiş personelin, teknik uzmanların ve donanım eksikliğinin, donanmanın işleyişini olumsuz etkilediği dile getirilmiştir. Almanlar tarafından kontrol altına alınan Osmanlı deniz personelinin motivasyonunun olmaması ve teknik yetersizlikler sebebiyle de Osmanlı'nın Karadeniz'de deniz üstünlüğü sağlama hayallerinin gerçekleşmesinin imkânsız olduğu belirtilmiştir (*Letopis Voyını 1914 Goda*, No 17, ot 13 Dekabrya 1914 g.: 278-279).

2.3. Savaşın Genel Seyri, Kafkas Cephesi ve Sarıkamış Harekâtı İle İlgili Haberler

Birinci Dünya Savaşı, iki devlet arasında uzun süredir devam eden jeopolitik çekişmenin yeni bir boyuta taşındığı bir dönemdir. Savaşta Çarlık Rusya, kendisini Balkanlar'da ve Ortadoğu'da nüfuzunu artırmak isteyen bir güç olarak konumlandırırken, Osmanlı, uzun yıllardır süren toprak kayıplarının ardından Almanya'nın desteğiyle yeniden toparlanmak üzere harekete geçmiştir (Eşki, 2024: 79-83). Ayrıca Alman komutanı ve personeli yeterli Türk personel olmaması sebebiyle değiştirilememiş, donanma birinci komutanlığına da Amiral Şuşon (Souchon) atanmıştır (Tuna, 2014: 203). Almanya'nın savaşa girmesi ve İngiltere'nin 5 Ağustos 1914'te Almanya'ya savaş ilan etmesi üzerine Akdeniz'de bulunan Goben ve Breslav adlı iki Alman gemisinin Çanakkale Boğazı'na sığınmasına izin veren Osmanlı Hükümeti sonra gemileri satın almak suretiyle adlarını Yavuz ve Midilli yapmış ve bu gemileri Türk donanmasına katmıştır. 27 Ekim 1914'te tatbikat amacıyla Karadeniz'e çıkan donanma, 29 Ekim'de Rus savaş gemileri ile çatışmış ve bazı Rus limanları bombalanmıştır. Derginin 6 Aralık 1914 tarihli 16. sayısında bu olay Rus kamuoyuna şu satırlarla bildirilmiştir: "Türkiye, Odessa, Sivastopol, Feodosya ve Novorossiysk'i bombalayarak

⁴ Krupp Firması, 1880'lerden itibaren Almanya'nın en büyük top üreticisi kabul edilir ve demir-çelik ile silah üretiminde dünya çapında önemli bir konuma sahip olmuştur. Osmanlı Devleti ile ilişkileri XIX. yüzyılın ortalarında başlamış, 1860'lardan itibaren büyük çaplı top ve silah satışları yoğunlaşmıştır. Özellikle Sultan Abdülaziz ve II. Abdülhamid dönemlerinde, Alman subayların da katkısıyla, Krupp topları Osmanlı ordusu ve donanmasının modernizasyonunda kilit rol oynamıştır. Bu silahlar, ordunun gücünü artırırken, firmanın demiryolu projeleri için sağladığı malzemeler de sanayinin gelişimine katkı sunmuştur. Birinci Dünya Savaşı'na kadar süren bu yakın iş birliği, hem finansal hem de stratejik açıdan, firmanın İstanbul temsilcisi Huber kardeşleri aldıkları yüksek komisyonlarla zenginleşmiştir (Bk. Türk, Kaya, 2017: 121-143; Hacıoğlu, 2003: 27).

Rusya ile savaşa başladı. Odessa limanında Türk muhripleri 'Donets' gambotunu batırdı. Sivastopol yakınlarında 'Goben' tarafından saldırıya uğrayan 'Pрут' nakliye gemimiz infilak etti. Goben'e yapılan saldırı sırasında muhribimiz hasar aldı. Kerç yakınlarında 'Yalta' ve 'Koubanets' adlı gambotlar battı. Goben tarafından Sivastopol'un bombalanması sırasında kara bataryaları karşılık verdi ve muhriplerle saldırı düzenlendi (*Letopis Voynı 1914 Goda*, No 16, ot 6 Dekabrya 1914 g.: 263).” Bunun üzerine 1 Kasım 1914'de Rusya; 5 Kasım 1914'de İngiltere ve Fransa Osmanlı'ya savaş açmışlardır. Osmanlı da 11 Kasım 1914'te bu devletlere karşı savaş ilan etmiştir. Osmanlı Devleti, savaşa Almanya'nın yanında, İttifak Devletleri (Almanya, Avusturya-Macaristan, Bulgaristan) safında katılmıştır (Birinci Dünya Harbi, VII'nci Cilt, Avrupa Cepheleri, I'nci Kısım (Galiçya Cephesi), 1967: 4).

Savaşta Osmanlı Devleti ile Çarlık Rusya arasında en yoğun ve kanlı çatışmaların yaşandığı cephe, Kafkas Cephesi'dir. Bu cephe, Osmanlı donanmasının 29 Ekim 1914'te Karadeniz'deki Rus limanlarına gerçekleştirdiği bombardımanların ardından fiilen açılmıştır. Bu olay, iki devlet arasında daha önce süregelen gerilimin sıcak bir çatışmaya dönüşmesine neden olmuş ve Kasım 1914'ten itibaren Kafkas Cephesi'nde yoğun muharebeler yaşanmaya başlanmıştır. Özellikle 1914 sonu-1915 başında gerçekleşen Sarıkamış Harekâtı, bu cephenin ne denli kanlı ve zorlu koşullara sahne olduğunu göstermiştir. Kafkas Cephesi'ndeki ilk çarpışmalar Rus birliklerinin Osmanlı cephe hattını aşmasıyla başlamıştır. 1914 Kasım ayının sonlarına kadar süren yoğun çatışmalar sırasında her iki taraf da belirgin bir üstünlük sağlayamamış ve Türk kuvvetleri ele geçirdikleri bazı bölgeleri kısa bir süre sonra terk etmek zorunda kalmıştır. Dönemin Harbiye Nazırı Enver Paşa da Rus birliklerini kuşatmayı hedefleyen bir operasyon düzenleme kararı almış ve böylece Sarıkamış Harekâtı planlanmıştır (Sadıgov, 2019: 281). Harekâtın amacı, Rusları ani bir taarruzla Kafkasya'dan atmak, bölgedeki Osmanlı hâkimiyetini pekiştirmek ve Rus ordusuna büyük bir darbe vurarak Güney Kafkasya'yı ele geçirmektir. Ancak Sarıkamış Harekâtı'nda, Türk ordusu, Sarıkamış ve çevresindeki dağlık arazide yoğun kar, soğuk, açlık, ikmal ve iâşe sıkıntıları gibi olumsuz koşullar altında hareket etmek zorunda kalmıştır. 20 Aralık 1914 tarihli 18. sayıda yayımlanan “Obozrenie Voynı” (Savaşın Seyri) başlıklı bölümde Sarıkamış'ın Soğanlı Sıradağları, Oltu'nun ise Ağrı Dağı gibi doğal engellerle korunması, Ruslara göre Türk ordusunun ileri harekâtını iyice zora sokmuş, böylece Türklerin ağır kış şartlarında yürüttüğü taarruzları da boşa çıkmıştır. Rusların gözünden cephenin ilk günlerinde Türk ordusunun durumu şu satırlarla aktarılmıştır:

“Rus-Türk savaş cephesinde geçen hafta boyunca üç bölgede çatışmalar yaşanmıştır: Van bölgesinde, 7 Aralık'ta Türklerin ağır kayıplar vererek yenilgiye uğradığı yerde; Sarıkamış ve Oltu yönlerinde. Sarıkamış ve Oltu, Kafkasya bölgesinde, Kars ve Ardahan'a giden yollarda, Türk sınırına yakın büyük yerleşim yerleridir ve 1877-1878 Rus-Türk Savaşı'ndan sonra Rusya'ya katılmışlardır. Türkler, 9 Aralık'ta bu yönlerde bir dizi saldırı düzenlemiş, ancak birliklerimiz tarafından büyük kayıplarla geri püskürtülmüştür. Genel olarak, kış mevsiminde Türklerin bu iki yönde saldırıya geçmesi, özellikle Sarıkamış ve Oltu'ya erişimi engelleyen dağ geçitlerinde şiddetli kar fırtınaları ve dondurucu soğukların hüküm sürdüğü bir dönemde, oldukça zorlu ve başarı vaat etmeyen bir girişim olarak değerlendirilmektedir. Sarıkamış, Türk sınırı tarafından Soğanlı Sıradağlarının güçlü doğal savunma pozisyonuyla korunmaktadır; Oltu'ya yönelik saldırı yolu ise geçilmesi ve erişimi zor olan Ağrı Dağı tarafından engellenmektedir (*Letopis Voynı 1914 Goda*, No 18, ot 20 Dekabrya 1914 g.: 298).”

Kafkas Cephesi'ndeki çatışmalarda Türk ordusunun Sarıkamış, Oltu ve Ardahan yönlerinde gerçekleştirdiği taarruzları ve Rus ordusunun bu girişimlere karşı aldığı başarıları sıklıkla aktarılmıştır. Örneğin, 27 Aralık 1917 tarihli 19. sayıda yer alan haberde Türk ordusunun Çarlık Rusya ile karşı karşıya geldiği cephelerde sürekli olarak farklı noktalarda belirlediği; Oltu, Sarıkamış ve Van yakınları gibi yönlerde girişimlerde bulunduğu, hatta Dutak bölgesine de saldırı düzenlediği, ancak tüm bu saldırıların Rus birlikleri tarafından geri püskürtüldüğü ve Türk ordusunun geri çekilmek zorunda kaldığı dile getirilmiştir (*Letopis Voynı 1914 Goda*, No 19, ot 27 Dekabrya 1914 g.: s. 284).” Derginin bir sonraki sayısında yayımlanan “Obozrenie Voynı” başlıklı bölümde Türk ordusunun Sarıkamış'ta büyük bir güç topladığı, Yukarı Sarıkamış köyünü ele geçirdiği, ancak Rus ordusunun topçu ateşi ve karşı saldırılarıyla ağır kayıplar vererek geri püskürtüldüğü belirtilmiştir. Ayrıca Ardahan yönünde de Türk taarruzlarının başladığı, ancak Rus savunması nedeniyle sonuçsuz kaldığı ifade edilmiştir. Enver Paşa'nın liderliğindeki Türk ordusunun bu operasyonlara gösterdiği enerji ve kararlılık, Rus basını tarafından Osmanlı'nın cesareti ve azmi olarak değerlendirilirken, aynı zamanda kış koşulları ve zorlu coğrafî şartların Osmanlı'nın başarısını sınırlandırdığı vurgulanmıştır. Genel olarak, bu bölümde Rus ordusunun askerî başarıları yüceltilip Türk ordusunun taarruzlarının başarısız girişimler olarak gösterilmesinin amaçlandığı açıktır (*Letopis Voynı 1914-1915 gg.*, No 20, ot 3 Yanvarya 1915 g., 318-319).

10 Ocak 1915 tarihli 20. sayıda yer alan “Obozrenie Voynı” başlıklı bölümde yine Kafkas Cephesi'nde Rus

ordusunun Osmanlı 3. Ordusu karşısında kazandığı başarılar ve özellikle Aralık 1914-Ocak 1915 döneminde Ardahan ve Sarıkamış muharebelerinde Osmanlı güçlerinin ağır bir yenilgiye uğratıldığı aktarılmıştır. Sert kış koşullarında, zor arazi şartlarında yürütülen muharebelerde Rus birliklerinin Türk kolordularını imha derecesine varan boyutta bozguna uğrattığı, çok sayıda Türk asker ve komutanının esir alındığı, Türklerin lojistik ve ikmal zorlukları yaşadığı, Rus donanmasının da denizden sağladığı destekle Osmanlı takviyelerini engellediği vurgulanmıştır. Bu gelişmeler neticesinde Türklerin planlarının başarısız olduğu, ordunun Erzurum savunma hattına çekilmek zorunda kaldığı ve Enver Paşa'nın cepheyi terk ederek İstanbul'a döndüğü ifade edilmiştir (*Letopis Voynı 1914-1915 gg.*, No 21, ot 10 Yanvaryaya 1915 g., 330-332). Bu tür yazı ve haberlerin amacı, öncelikle kamuoyunun moralini yüksek ve Rus toplumunun savaşa yönelik desteğini canlı tutmaktır. Rus basını, Türk ordusunun girişimlerini başarısız, Rus ordusunun müdahalelerini ise kahramanlık örneği olarak sunarak kendi askerî gücünü ve stratejik becerisini yüceltmeyi hedeflemiştir. Aynı zamanda, düşman tarafın çabasını küçümseyerek Türk ordusunun doğa koşullarına uyumsuzluğu ve komuta zafiyetleri vurgulanarak Rus halkında “düşman zayıf, Rus kuvvetleri ise üstün” algısı pekiştirilmeye çalışılmıştır.

24 Ocak 1915 tarihli 23. sayıdaki haberde Kafkas Cephesi'nde Rus ordusunun ilerleyişine karşı Türk ordusunun yenilmiş olsa da toparlanmaya çalışarak yeni birlikler oluşturduğu ve yeni kuvvetlerin gelmesine kadar Rus ilerlemesini geciktirmeye uğraştığı dile getirilmiştir. Sağlam ve takviye edilmiş mevzilerde şiddetli çatışmaların yaşandığı, buna rağmen Rusların ilerlemeye devam ettiği vurgulanmıştır. Ayrıca Oltu yönünde de 12 Ocak'tan itibaren çatışmaların yeniden başladığı, 13 Ocak'ta Türklerin kuşatma girişiminde bulunmaya çalıştığı ancak Ruslarca fark edilip önlendiği, böylece durumun Ruslar ve onların müttefikleri için elverişli şekilde sürdüğü belirtilmiştir (*Letopis Voynı 1914-1915 gg.*, No 23, ot 24 Yanvaryaya 1915 g.: 364). 31 Ocak 1915 tarihli 24. Sayıdaki haberde ise Rus ordusunun İran topraklarındaki Tebriz kentini ele geçirerek, Osmanlıların İran üzerindeki nüfuzunu kırdığı ve böylelikle bölgedeki Türk varlığına son verdiği aktarılmıştır. Aktarılan bilgiye göre; bu gelişme, Sarıkamış Harekâtı sürerken Türklerin Urmiye Gölü'nün güneyinden yaptıkları kuşatma girişimine karşı Rus birliklerinin önce geri çekilip ardından güçlü bir karşı taarruzla Sufiyan'da Türkleri bozguna uğratması sonucunda sağlanmıştır. Türkler Sovolan'a doğru kaçarken, General Çernozubov'un dolambaçlı harekâtıyla Tebriz yolu kesilmiştir. Ardından Ruslar 17 Ocak'ta Tebriz'e hiçbir direnişle karşılaşmadan girmiştir. Haberde, bu zaferin İran halkı üzerinde büyük bir etki yarattığı vurgulanmış, ayrıca Oltu ve Sarıkamış istikametlerinde sükûnetin hâkim olduğu, ancak Çoruh bölgesinde son günlerde Rus birliklerinin önemli başarılar elde ettiği, Hoy çevresinde de Rus birliklerinin başarılı operasyonlar yürüttüğü belirtilmiştir (*Letopis Voynı 1914-1915 gg.*, No 24, ot 31 Yanvaryaya 1915 g.: 380).

1914 Şubat ayının ilk haftasında Kafkas Cephesi'nde bir çatışma yaşanmamıştır. Dergi bu durumu “Kafkas cephesinde geçen hafta boyunca herhangi bir çatışma yaşanmadı. Bazı bilgilere göre Türkler, İstanbul'daki 5. Ordunun bir kısmını Erzurum'a sevk ederek 3. Ordularını güçlendirmeye çalışıyorlar” yorumuyla aktarmıştır (*Letopis Voynı 1914-1915 gg.*, No 26, ot 14 Fevralya 1915 g.: 414). Ancak derginin bir sonraki sayısında 8 Şubat günü bölgede askerî çatışmaların yaşandığı ve bu çatışmalar sonucunda Türk birliklerinin İçhalsu Nehri'nin ötesine püskürtüldüğünden bahsedilmiştir (*Letopis Voynı 1914-1915 gg.*, No 27, ot 21 Fevralya 1915 g.: 429). 28 Şubat 1915 tarihli 28. sayıda ise Kafkas Cephesi'nde başarılı bir şekilde ilerleyen Rus birliklerinin, 15 Şubat'ta Türkler için önemli bir askerî liman olan Hopa'yı ele geçirdiği belirtilmiştir (*Letopis Voynı 1914-1915 gg.*, No 28, ot 28 Fevralya 1915 g.: 447). Bir sonraki sayıda yine Kafkas Cephesi'nde Rus taarruzunun başarıyla devam ettiği; adım adım Trabzon'a doğru ilerlediği, ayrıca Hoy civarında, 22 Şubat'ta Rus birliklerinin önemli bir noktayı ele geçirerek Türkleri güneybatıya püskürttüğü ve onlara ağır kayıplar verdirdiği aktarılmıştır (*Letopis Voynı 1914-1915 gg.*, No 29, ot 7 Marta 1915 g.: 463). Bu haberlerin verilmesinin temel amacı, Rus kamuoyuna Kafkas Cephesi'ndeki gelişmeleri kendi lehlerine olacak şekilde yansıtmak ve savaşa yönelik desteği pekiştirmektir. Öncelikle çatışmasız dönemde dahi Türklerin güç topladığına dikkat çekerek, Rus kamuoyuna düşmanın boş durmadığı, dolayısıyla dikkatli ve hazırlıklı olunması gerektiği mesajı verilmiştir. Ardından, takip eden sayılarda Türklerin girişimlerinin sürekli geri püskürtüldüğü, Rus ordusunun ilerleme kaydettiği ve stratejik noktaları ele geçirdiği vurgulanarak Rus askerî gücünün üstünlüğü pekiştirilmiştir.

Şubat'ın son günlerinde, 27 Şubat'ta ise geniş bir cephe hattında yaşanan şiddetli muharebelerde Rus birlikleri, Türk savunma hatlarına yoğun baskı uygulayarak süngü hücumlarına kadar varan çarpışmalara girmişlerdir. Bu çatışmalar sonucunda Türk ordusu, dağ eteklerindeki tahkimli mevzilerinden çekilmek ve hızla geriye doğru kaçmak zorunda kalmıştır. 2 Mart'ta ise Rus birlikleri Arhavi'yi ele geçirmiştir (*Letopis Voynı 1914-1915 gg.*, No 30, ot 14 Marta 1915 g.: 478). 25 Nisan 1915 tarihli 36. sayı olan özel bölümde 12 Mart'ta Karadeniz sahil bölgesinde Türklerin taarruza geçmeye çalıştığı, ancak Arhavi Nehri'nin sol yakasına doğru geri püskürtüldüğü, Rus

birliklerinin Türkleri Artvin'e doğru sıkıştırmaya devam ettiği, Soğanlı yönünde ve Eleşkirt Vadisi'nde ise kısmi çatışmaların sürdüğü aktarılmıştır (*Letopis Voynı 1914-1915 gg., Ofitsialnyy Otdel*, 1915 g., No 36, ot 25 Aprelya 1915 g.: 65). Kafkas Cephesi'nde, Rus birlikleri ile Türkler arasındaki çatışmaların ağırlıklı olarak Artvin ve sahil istikametlerinde devam ettiği; Artvin civarındaki Türk ordusunun 14 Mart'ta Çoruh Nehri'nin sol yakasına doğru geri püskürtülerek şehri terk ettiği bilgisi verilmiştir (*Letopis Voynı 1914-1915 gg.*, No 33, ot 4 Aprelya 1915 g.: 526). 23 Mayıs 1915 tarihli 40. sayıda yine Kafkas Cephesi'nde Rus birliklerinin oldukça önemli başarılar elde ettiği, düşman topraklarının içlerine doğru ilerlediği, Saray, Başkale ve Van vilâyetinin ele geçirildiği duyurulmuştur (*Letopis Voynı 1914-1915 gg.*, No 40, ot 23 Maya 1915 g.: 639). 6 Haziran 1915 tarihli 42. sayıda muhabir N. Rotkiv tarafından yazılan makalede Kafkas Cephesi'nde gelişmelerin normal seyirde ilerlediği ve Van Gölü'nün sağ yakasının neredeyse tamamının Rus birliklerinin kontrolüne geçtiği bilgisi verilmiştir (*Letopis Voynı 1914-1915 gg.*, No 42, ot 6 İyunya 1915 g.: 670). 11 Temmuz 1915 tarihli 47. sayıda ise Erzurum'a giden yan yollarda Türk birliklerinin defalarca taarruza geçmeye çalıştıkları, ancak her seferinde bozguna uğratıldıkları belirtilmiştir (*Letopis Voynı 1914-1915 gg.*, No 47, ot 11 İyulya 1915 g.: 751). 25 Temmuz 1915 tarihli 49. sayıda Kafkas Cephesi'nde kayda değer bir gelişme yaşanmadığı, ancak Muş bölgesinde çatışmaların şiddetlendiği hem Rusların hem de Türklerin oraya peyderpey takviye birlikler sevk ettiği belirtilmiştir (*Letopis Voynı 1914-1915 gg.*, No 49, ot 25 İyulya 1915 g.: 779). Muhabir A. Şemanskiy, 8 Ağustos 1915 tarihli 51. sayıda, Türkiye'nin savaş stoklarının hızla azaldığı ve Türklerin Rus birliklerini yok etme hedefinden uzaklaştığı söylentilerinin yayıldığını aktarmıştır. (*Letopis Voynı 1914-1915 gg.*, No 51, ot 8 Avgusta 1915 g.: 815).

Türk ordusunun Sarıkamış Harekâtı'ndan sonra Rus ordusu Kafkas Cephesi'nde karşı saldırıya geçmiş ve 1916'da Rus General Nikolay Nikolayeviç Yudenic⁵ komutasındaki Rus birlikleri, Erzurum'a büyük bir taarruz başlatmıştır (Eşki, 2024: 146-178). Erzurum Kalesi, Osmanlı'nın bölgedeki en güçlü savunma noktalarından biriydi ancak Ruslar, etkili bir saldırı ile bu kaleyi ele geçirmişler; Erzurum'un düşmesinin ardından Ruslar, Karadeniz'in ikmal ve iâşe merkezi olan Trabzon, Rize, Bayburt ve Erzincan gibi stratejik şehirleri de işgal etmişlerdir. Bu süreçte Osmanlı 3. Ordusu, Kafkas Cephesi'ndeki savunma hatlarını kaybederek geri çekilmek zorunda kalmıştır. Rus ilerleyişi, Doğu Anadolu'daki sivil halk üzerinde de yıkıcı etkilere yol açmıştır. Bölgedeki Ermeni ve Müslüman nüfus arasında karşılıklı çatışmalar yaşanmıştır. Özellikle Rus ordusunun ilerleyişi sırasında Ermeni gönüllü birliklerinin de katılımıyla bazı bölgelerde Ermeni nüfusun Rus kuvvetleriyle iş birliği yapması gerilimi tırmandırmıştır (bk. Eşki, 2024: 241-403).

1917'de Rusya'da Bolşevik Devrimi'nin gerçekleşmesi, Kafkas Cephesi'nin seyrini değiştirmiştir. Devrim ile birlikte Çarlık rejimi sona ermiş ve savaşın sona erdirilmesi kararı alınmıştır. Bu gelişme Osmanlı için cephede kısmen bir rahatlama sağlamıştır. Rusların çekilmesiyle birlikte Osmanlı kuvvetleri, kaybettikleri bazı bölgeleri yeniden ele geçirmiştir. 1918'de Bolşevikler, Almanya ve Osmanlı Devleti ile Brest-Litovsk Antlaşması'nı imzalamıştır (Eşki, 2024: 423). "Türk tarihinde 1711 yılındaki Prut ve 1856 yılındaki Paris Antlaşmalarından sonra ilk defa Rusya'ya karşı bir zafer olan" (Memmedli, Akgüller, 2020: 2727) bu antlaşma ile Rusya, Doğu Anadolu'da ve Kafkasya'da (Kars, Ardahan, Batum) işgal ettiği topraklardan çekilmeyi kabul etmiştir. Antlaşmayla Kafkas Cephesi son bulmuş fakat Osmanlı'nın genel savaş durumunu etkilememiştir; çünkü Batı ve Orta Doğu cepheleri sürmektedir. Bu cephe, Türk ordusunun büyük kısmını meşgul ederek diğer cephelerin gücünü zayıflatmıştır. Rusya çekilse de doğu sınırlarının savunulması ve bölgenin demografisi açısından önemli etkiler kalmıştır. Sonuçta her iki devlet de çöküş yaşamış, yeni siyasi yapılar ortaya çıkmıştır.

Haber ve makalelerin dışında *Letopisi Voynı* dergisinde yayımlanan görsel materyaller de dönem ve savaşın gidişatı hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. "Türk askerinin tipi (bk. Ek 4)", "Türk piyade subayları ve askerleri (bk. Ek 5)", "Türk savaş esirleri (bk. Ek 6)", "İstanbul-Aya Sofya (bk. Ek 7)", "İstanbul'un Asya kıtasında bir sokak. Yavuz. Midilli. Hamidiye (bk. Ek 8)", "Sarıkamış Harekâtı'ndan sonra; öldürülen ve donmuş Türkler (bk. Ek 9)", "Türk Donanmasının Karadeniz'de Bozguna Uğratılması (bk. Ek 10)", "Kafkas Cephesi'nde Türk askerleri (bk. Ek 11)" ve "Tiflis sokaklarında Türk esirleri (bk. Ek 12)" gibi kareler oldukça dikkat çekicidir. Görseller, Osmanlı'nın askerî ve siyasi sürecini yansıtırken, savaşın yıkıcılığını, şehirlerin durumunu ve halkın yaşadığı güçlükleri gözler

⁵ Nikolay Nikolayeviç Yudenic, Rus İmparatorluk Ordusu'nun önde gelen generallerindendir. Birinci Dünya Savaşı öncesi Kafkasya Askerî Bölgesi Genelkurmay Başkanı olup, savaş sırasında Kafkas Cephesi'nde görev yapmıştır. Sarıkamış Harekâtı'nda etkili olan Yudenic, Şubat Devrimi sonrası Kafkas Cephesi Komutanlığı'na getirilmiştir. Ekim Devrimi sonrasında Bolşeviklere karşı Beyaz Ordu'ya katılmış, 1919'da Amiral Kolçak tarafından Kuzeybatı Cephesi'nin Başkomutanı olarak Petrograd'a taarruz düzenlemiş ancak başarısız olup Estonya'ya çekilmiştir. 1920'de tutuklanmıştır. 1933'te veremden ölmüştür. ("Yudenic Nikolay Nikolayeviç", *Voeno-biografiçeskiy Slovar*, <https://xn--d1abichgllj9dyd8a.xn--90anlfbebar6i.xn--p1ai/encyclopedia/heroes/USSR/more.htm?id=12079267@morffHeroes>)

önüne sermiştir. Sarıkamış Harekâtı sırasında soğuktan hayatını kaybeden ya da esir düşmüş Türk askerlerin durumu, savaşın acımasız yüzünü sergilerken; İstanbul ve Aya Sofya görselleri, dönemin şehirlerinin ve sembolik yapıların durumunu göstermiştir. Türk donanmasının Karadeniz’de bozguna uğratılması gibi olayları belgeleyen kareler ise Osmanlı’nın askerî yenilgilerini ve deniz gücünün zayıflamasını vurgulamıştır.

Sonuç

Birinci Dünya Savaşı, yalnızca askerî cephelerde değil, aynı zamanda zihinlerde, basılı yayınlar aracılığıyla verilen propagandalarla da şekillenmiştir. Çalışma kapsamında ele alınan *Letopisi Voynı* dergisi, Rus basınının Osmanlı Devleti’ne ve Türk ordusuna dair tutumunun, dönemin siyasal, toplumsal ve askerî dinamikleri çerçevesinde nasıl şekillendiğini ortaya koymuştur. Dergi, Çarlık Rusya’nın resmî bir yayın organı olarak, hem Rus kamuoyunu güçlü bir ulusal dayanışma ruhuyla seferber etmeye hem de Türk tarafı zayıf, hazırlıksız ve yabancı nüfuzuna boyun eğmiş bir güç olarak takdim etmeye odaklanmıştır.

Letopisi Voynı dergisi Rus kamuoyunu bilgilendirme, savaşa dair algı oluşturma ve Rus hükümetinin kendi savaş politikalarını haklı çıkarmak adına kullandığı bir propaganda aracı olmuştur. Dergide Osmanlı Devleti’nin Alman tesiri altında olduğu, modernizasyon çabalarının yetersiz kaldığı ve ordunun savaş koşullarına uyum sağlayamadığı ısrarla vurgulanmıştır. Bu yaklaşım, Rus kamuoyunda düşmanın askerî niteliklerini küçümsemek, moral üstünlüğünü Rus tarafına kazandırmak ve cephedeki mücadeleyi haklı göstererek iç dayanışmayı güçlendirmek amacına hizmet etmiştir. Özellikle Kafkas Cephesi’ndeki çetin muharebeler, Sarıkamış Harekâtı ve İran topraklarındaki çatışmalar gibi somut örnekler üzerinden Türk ordusunun başarısızlıkları öne çıkarılırken, Rus ordusunun zorlu tabiat şartlarına rağmen elde ettiği zaferlerle Rus askerî kabiliyeti ve kararlılığı yüceltilmiştir. Dergide yer alan fotoğraflar da propaganda gücünü artıran öğelerdir. Özellikle soğuktan ölen Türk askerleri, esir düşmüş birlikler, İstanbul’un gündelik yaşamından görüntüler ile Türk donanmasının Karadeniz’de maruz kaldığı yenilgilerin görselleri, okuyucunun olayları daha duygusal ve çarpıcı bir şekilde algılamasını sağlamıştır. Bu görsel malzeme, sadece savaşın askerî boyutunu değil, toplumsal ve insani yönlerini de Rus halkına aktarmış; Rus halkını, hem kendi gücüne güvenmeye hem de Rus ordusunun mutlak zaferine inanmaya yöneltmiştir.

Tüm bu unsurlar bir araya getirildiğinde *Letopisi Voynı* dergisi, Birinci Dünya Savaşı’nda Çarlık Rusya’nın enformasyon üzerinde kurduğu denetimi, algı yönetimi stratejilerini ve kamuoyu oluşturma çabalarını gözler önüne sermektedir. Bu süreçte basın, siyasî ve askerî hedeflere yönelik bir manipülasyon aracı işlevi görmüş; düşman algısının inşası, kendi ordusunun kahramanlaştırılması ve ulusal birlik duygusunun güçlendirilmesi gibi amaçlar doğrultusunda kullanılmıştır. Sonuç olarak, *Letopisi Voynı* dergisi üzerinden incelenen Rus basını, Birinci Dünya Savaşı’nda propaganda kavramının, bilginin silah haline getirilmesinin ve savaşın meşruiyetinin kurgulanmasında kritik bir rol oynamıştır. Dergi, savaş dönemlerinin iletişim stratejilerini, basının toplumsal bilinç üzerindeki etkisini ve uluslararası çatışmaların fikrîsel cephesini anlamak açısından değerli bir kaynaktır.

Kaynaklar

- Letopis Voynu* 1914 Goda, No 1, ot 23 Avgusta 1914 g.
- Letopis Voynu* 1914 Goda, No 5, ot 20 Sentyabrya 1914 g.
- Letopis Voynu* 1914 Goda, No 6, ot 27 Sentyabrya 1914 g.
- Letopis Voynu* 1914 Goda, No 9, ot 20 Oktyabrya 1914 g.
- Letopis Voynu* 1914 Goda, No 10, ot 25 Oktyabrya 1914 g.
- Letopis Voynu* 1914 Goda, No 11, ot 1 Noyabrya 1914 g.
- Letopis Voynu* 1914 Goda, No 12, ot 8 Noyabrya 1914 g.
- Letopis Voynu* 1914 Goda, No 16, ot 6 Dekabrya 1914 g.
- Letopis Voynu* 1914 Goda, No 17, ot 13 Dekabrya 1914 g.
- Letopis Voynu* 1914 Goda, No 18, ot 20 Dekabrya 1914 g.
- Letopis Voynu* 1914-1915 gg., No 20, ot 3 Yanvarya 1915 g.
- Letopis Voynu* 1914-1915 gg., No 21, ot 10 Yanvarya 1915 g.
- Letopis Voynu* 1914-1915 gg., No 23, ot 24 Yanvarya 1915 g.
- Letopis Voynu* 1914-1915 gg., No 24, ot 31 Yanvarya 1915 g.
- Letopis Voynu* 1914-1915 gg., No 26, ot 14 Fevralya 1915 g.
- Letopis Voynu* 1914-1915 gg., No 27, ot 21 Fevralya 1915 g.
- Letopis Voynu* 1914-1915 gg., No 29, ot 7 Marta 1915 g.
- Letopis Voynu* 1914-1915 gg., No 30, ot 14 Marta 1915 g.
- Letopis Voynu* 1914-1915 gg., No 33, ot 4 Aprelya 1915 g.
- Letopis Voynu* 1914-1915 gg., No 34, ot 11 Aprelya 1915 g.
- Letopis Voynu* 1914-1915 gg., No 35, ot 18 Aprelya 1915 g.
- Letopis Voynu* 1914-1915 gg., *Ofitsialnyy Otdel*, 1915 g., No 36, ot 25 Aprelya 1915 g.
- Letopis Voynu* 1914-1915 gg., No 40, ot 23 Maya 1915 g.
- Letopis Voynu* 1914-1915 gg., No 42, ot 6 İyunya 1915 g.
- Letopis Voynu* 1914-1915 gg., No 47, ot 11 İyulya 1915 g.
- Letopis Voynu* 1914-1915 gg., No 49, ot 25 İyulya 1915 g.
- Letopis Voynu* 1914-1915 gg., No 51, ot 8 Avgusta 1915 g.
- Birinci Dünya Harbi, VII'nci Cilt, Avrupa Cepheleeri, I'nci Kısım (Galiçya Cephesi)*, (1967). Ankara: Gnkur. Basımevi.
- Eşki, Fatih Mehmet. (2024). *Ruşça Gazetelerde Kafkas Cephesi (1914-1917)*, 1. bs., Nobel Yayınevi.
- Frolov, V. (2017). "Obraz Turtsii na Stranitsah Rossiyskogo Dorevolyutionnogo İzdaniya "Letopisi Voynu 1914-1917 gg.", *Koncept (Kirov): Scientific and Methodological e-magazine*, T 31, 1056-1060.
- Hacıpoğlu, Doğan. (2003). *Osmanlı İmparatorluğu'nun 1. Dünya Harbi'ne Girişi*, İstanbul: İstanbul Deniz İkmal Grup Komutanlığı.
- Jirkov, G. V., (2012). *Ot "Narodnoy" Voynu k Narodnoy Tragedii, İstoriya Russkoy Jurnalistiki 1914-1917 Godov*, St. Petersburg: St. Peterburgskiy Gosudarstvenniy Universitet, Vıssh. Şk. Journ. İ Mas. Kommunikatsiy.
- Memmedli, M., Akgüller, H. (Yaz 2020/II). "Brest Litovsk barış Antlaşması'nın Siyasi Sonuçları (Sovyet Rusya ve Osmanlı imparatorluğu Açısından Önemi)", *Belgi*, Sayı 20, 2713-2734.
- Sadıgov, Ramin. (Ağustos 2019). "Rus Kaynaklarına Göre Sarıkamış Harekâtı", *SUTAD*, 46, 279-302.

- Tuna, Ozan. (2014). "Amiral Souchon'un Donanma Komutanı Olması ve Rus Limanlarının Bombalanması (29 Ekim 1914)", *OTAM*, 36, 201-227.
- Türk, F., Kaya, E. (Yaz 2017). "Cumhuriyet Dönemi Türk-Alman İlişkilerinde Sıradışı Bir Aktör: Krupp Firması 1923-1990", *Gazi Akademik Bakış*, Cilt 10, Sayı 20, 121-143.
- Yılmaz, Ömer Faruk. (2015). *Osman Gâzi'den Sultan Vahîdüddîn Han'a Osmanlı Tarihi 6*, İstanbul: Çamlıca Yayınevi.
- "Yudeniç Nikolay Nikolayeviç", *Voeno-biografiçeskiy Slovar*, <https://xn--d1abichglj9dyd8a.xn--90anlfbebar6i.xn--p1ai/encyclopedia/heroes/USSR/more.htm?id=12079267@morfHeroes>, [Erişim Tarihi: 28.09.2024]
- <https://ast.ru/authors/dubenskiy-dmitriy-nikolaevich-itd028089/>, [Erişim Tarihi: 26.09.2024]
- https://www.rusbibliophile.ru/bookprint/?book=Letopis_vojny_19141917_ [Erişim Tarihi: 12.09.2024]
- <https://knigant.ru/products/letopis-vojny/>, [Erişim Tarihi: 12.09.2024]
- <https://antiquebooks.ru/book.php?book=106764> [Erişim Tarihi: 12.09.2024]
- <https://ria1914.info/index.php/>, [Erişim Tarihi: 28.09.2024]
- https://rusneb.ru/collections/1405_1_ya_mirovaya_voyna_glazami_smi/?page=page-4 [Erişim Tarihi: 03.10.2024]
- https://rusneb.ru/catalog/000199_000009_004175207/ [Erişim Tarihi: 16.12.2024]

Yazar Katkıları: (Tek Yazar) Fikir-; Tasarım-; Denetleme-; Kaynaklar-; Veri Toplanması ve/veya İşlemesi; Analiz ve/veya Yorum-; Literatür Taraması-; Yazıyı Yazan-; Eleştirel İnceleme- Tek Yazar.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Author Contributions: (Sole Author) Concept -; Design-; Supervision-; Resources-; Data Collection and/or Processing-; Analysis and/or Interpretation-; Literature Search-; Writing Manuscript-; Critical Review-; Other-

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author have no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Ekler:

ЕК 1: Çar II. Nikolay'ın 20 Temmuz 1914 tarihli manifestosu

4 ЛѢТОПИСЬ ВОЙНЫ 1914 ГОДА. № 1.

БОЖІЕЮ МИЛОСТІЮ
МЫ, НИКОЛАЙ ВТОРЫЙ,
 ИМПЕРАТОРЪ И САМОДЕРЖЕЦЪ ВСЕРОССІЙСКІЙ,
 ЦАРЬ ПОЛЬСКІЙ, ВЕЛИКІЙ КНЯЗЬ ФИНЛЯНДСКІЙ, И ПРОЧАЯ, И ПРОЧАЯ, И ПРОЧАЯ.

Объявляемъ всѣмъ вѣрнымъ Нашимъ подданнымъ:
 Слѣдуя историческомъ своимъ завѣтамъ, Россія, единая по вѣрѣ и крови съ славянскими народами, никогда не взирала на ихъ судьбу безучастно. Съ полнымъ единодушіемъ и особою силою пробудились братскія чувства русскаго народа къ славянамъ въ послѣдніе дни, когда Австро-Венгрія предъявила Сербіи завѣдомо непріемлемыя для державнаго государства требованія.

Презрѣвъ уступчивый и миролюбивый отвѣтъ Сербскаго правительства, отвергнувъ доброжелательное посредничество Россіи, Австрія поспѣшно перешла въ вооруженное нападеніе, открывъ бомбардировку беззащитнаго Бѣлграда.

Вынужденные, въ силу создавшихся условій, принять необходимыя мѣры предосторожности, Мы повелѣли привести армію и флотъ на военное положеніе, но, дорожа кровью и достоинствомъ Нашихъ подданныхъ, прилагаемъ всѣ усилія къ мирному исходу начавшихся переговоровъ.

Среди дружественныхъ сношеній, союзная Австріи Германія, вопреки Нашимъ надеждамъ на вѣковое доброе сосѣдство и не высямая завѣренію Нашему, что принятія мѣры отношу не имѣютъ враждебныхъ ей цѣлей, стала домогаться немедленной ихъ отмены и, встрѣтивъ отказъ въ этомъ требованіи, внезапно объявила Россіи войну.

Нынѣ предстоитъ уже не заступаться только за несправедливо обиженную родственную Намъ страну, но оградить честь, достоинство, цѣлость Россіи и положеніе ея среди Великихъ Державъ. Мы непоколебимо вѣримъ, что на защиту Русской Земли дружно и самоотверженно встанутъ всѣ вѣрные Наши подданные.

Въ грозный часъ испытанія да будутъ забыты внутреннія распри. Да укрѣпится еще тѣснѣе единеніе Царя съ Его народомъ, и да отразитъ Россія, поднявшаяся, какъ одинъ человѣкъ, дерзкій натискъ врага.

Съ глубокою вѣрою въ правоту Нашего дѣла и смиреннымъ упованіемъ на Всемогущій Промыслъ, Мы молитвенно призываемъ на Святую Русь и доблестныя войска Наши Божіе благословеніе.

Данъ въ Санктъ-Петербургѣ, въ двадцатый день іюля, въ лѣто отъ Рождества Христова тысяча девятьсотъ четырнадцатое, Царствования же Нашего въ двадцатое.

На подлинномъ Собственною ЕГО ИМПЕРАТОРСКАГО ВЕЛИЧЕСТВА рукою подписано:
 „НИКОЛАИ“.

БОЖІЕЮ МИЛОСТІЮ
МЫ, НИКОЛАЙ ВТОРЫЙ,
 ИМПЕРАТОРЪ И САМОДЕРЖЕЦЪ ВСЕРОССІЙСКІЙ,
 ЦАРЬ ПОЛЬСКІЙ, ВЕЛИКІЙ КНЯЗЬ ФИНЛЯНДСКІЙ, И ПРОЧАЯ, И ПРОЧАЯ, И ПРОЧАЯ.

Объявляемъ всѣмъ вѣрнымъ Нашимъ подданнымъ.
 Немного дней тому назадъ Манифестомъ Нашимъ оповѣстили Мы русскій народъ о войнѣ, объявленной Намъ Германіей.

Нынѣ Австро-Венгрія, первая зачинщица міровой смуты, обнажившая посреди глубокаго мира мечъ противъ слабѣйшей Сербіи, сбросила съ себя личину и объявила войну не разъ спасавшей ее Россіи.

Силы непріятеля умножаются: противъ Россіи и всего славянства ополчились обѣ могущественныя нѣмецкія державы. Но съ удвоенною силою растутъ навстрѣчу имъ справедливый гнѣвъ мирныхъ народовъ, и съ несокрушимой твердостью встаютъ предъ врагомъ вызванная на брань Россія, вѣрная славнымъ преданіямъ своего прошлаго.

Видитъ Господь, что не ради воинственныхъ замысловъ или суетной мірской славы подняли Мы оружіе, но оградя честь и безопасность Богомъ хранимой Нашей Имперіи, боремся за правое дѣло. Въ предстоящей войнѣ народовъ Мы не одни: вмѣстѣ съ Нами встали доблестные союзники Наши, также вынужденные прибѣгнуть къ силѣ оружія, дабы устранить, наконецъ, вѣчную угрозу германскихъ державъ общему миру и спокойствію.

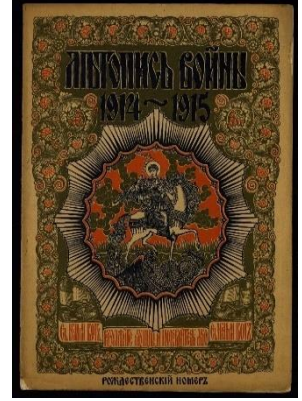
Да благословитъ Господь Вседержитель Наше и союзное Намъ оружіе, и да поднимется вся Россія на ратный подвигъ съ желѣзомъ въ рукахъ, съ крестомъ въ сердцѣ.

Данъ въ Санктъ-Петербургѣ, въ 26 день іюля, въ лѣто отъ Рождества Христова тысяча девятьсотъ четырнадцатое, Царствования же нашего въ двадцатое.

На подлинномъ Собственною ЕГО ИМПЕРАТОРСКАГО ВЕЛИЧЕСТВА рукою подписано:
 „НИКОЛАЙ“.

Kaynak: Letopis Voyni 1914 Goda, No 1, ot 23 Avgusta 1914 g.: 4.

EK 2: Letopisi Voynı Dergisinin Yıllara Göre Değişen Kapak Görselleri

EK 3: Tümgeneral ve yazar Dmitriy Nikolayeviç Dubenskiy

Kaynak: <https://ria1914.info/index.php/%>, [Erişim Tarihi: 28.09.2024]

EK 4: Türk Askerinin Tipi

Kaynak: *Letopis Voyni 1914 Goda*, No 12, ot 8 Noyabrya 1914 g.: 190.

Ek 5: Türk piyade subayları ve askerleri

Kaynak: *Letopis Voyni 1914 Goda*, No 11, ot 1 Noyabrya 1914 g.: 180 (Ek 5).

Ek 6: Türk savaş esirleri

Letopis Voyni 1914-1915 gg., No 21, ot 1 Yanvarya 1915 g.: 339 (Ek 6).

Ek 7: İstanbul. Aya Sofya

Kaynak: *Letopis Voynu 1914 Goda*, No 12, ot 8 Noyabrya 1914 g.: 186.

Ek 8: İstanbul'un Asya kıtasında bir sokak. Yavuz. Midilli. Hamidiye

278

ЛѢТОПИСЬ ВОЙНЫ 1914 ГОДА.

№ 17.

Улица въ Азіатской части Константинополя.

тралителѣ Болгарин, доставили туркамъ двѣ подводныхъ лодки.

Въ настоящее время турецкій флотъ состоитъ изъ 4 броненосцевъ, 1-го броненоснаго крейсера, 3 легкихъ и 3 минныхъ крейсеровъ, 9-ти аскадренныхъ миноносцевъ и 9 миноносцевъ, 8-ми канонерскихъ лодокъ, 2-хъ заградителей и 9 транспортовъ.

Изъ числа броненосцевъ — два «Хайреддинъ-Барбаросса» (бывшій курфюртъ «Фридрихъ Великій») и

нажъ 600 ч., длина 331 ф., ширина 59 ф., скорость — 17,5 узл., толщина брони 12", вооруженіе 11—9" и 12—6" орудій, минныхъ аппаратовъ нѣтъ. Последній броненосецъ «Муини-Заферъ» принадлежитъ къ типу судовъ береговой обороны; построенъ въ 1869 г., переделанъ въ 1870 г. водоизмѣненіе 2.400 тоннъ, 220 чел. команды, длиной 230 фут., шир. 35 фут., скорость—12 узл., толщина брони 6", вооруженіе 4—6" и 6—75м/м. орудій. Оба послѣд-

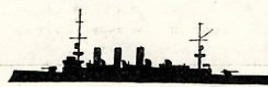
«Гebenъ» («Селимъ»).

«Бреслау» («Медни»).

«Тургутъ-Рейсъ» (бывшій «Вейсенбургъ») постройки 1891 г. были куплены у Германіи еще въ 1910 г. Водоизмѣненіе ихъ 10.060 тоннъ при командѣ въ 600 чел. Длина 354 фут., ширина 66 ф. Наибольшая скорость въ узлахъ 17, толщина брони 15", вооруженіе 6—11" и 8—4" орудій и 2 минныхъ аппарата. Броненосецъ «Мессудіе» постройки 1874 г. былъ переделанъ въ 1904 г. Водоизмѣненіе 9.250 тоннъ, эки-

пировъ 600 ч., длина 331 ф., ширина 59 ф., скорость — 17,5 узл., толщина брони 12", вооруженіе 11—9" и 12—6" орудій, минныхъ аппаратовъ нѣтъ. Последній броненосецъ «Муини-Заферъ» принадлежитъ къ типу судовъ береговой обороны; построенъ въ 1869 г., переделанъ въ 1870 г. водоизмѣненіе 2.400 тоннъ, 220 чел. команды, длиной 230 фут., шир. 35 фут., скорость—12 узл., толщина брони 6", вооруженіе 4—6" и 6—75м/м. орудій. Оба послѣд-

«Гамидіе».

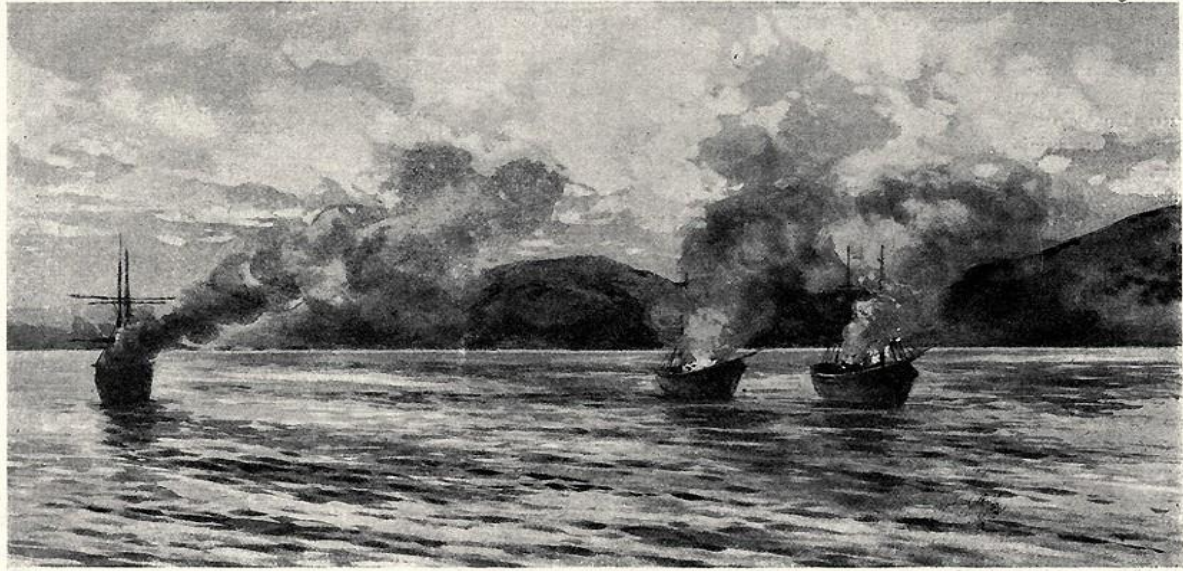
Каянак: *Letopis Voyni 1914 Goda*, No 17, ot 13 Dekabrya 1914 g.: 278.

Ek 9: Sarıkamış Hârekatı'ndan sonra; öldürülen ve donan Türkler

Kaynak: *Letopis Voyni 1914-1915 gg.*, No 34, ot 11 Aprelya 1915 g.: 541.

Ek 10: Türk Donanmasının Karadeniz'de Bozguna Uğratılması

Kaynak: *Letopis Voyni 1914-1915 gg.*, No 35, ot 18 Aprelya 1915 g.: 564.

Ek 11: Kafkas Cephesi'nde Türk askerleri

Kaynak: *Letopis Voynı 1914-1915 gg.*, No 35, ot 18 Aprelya 1915 g.: 563.

Ek 12: Tiflis sokaklarında Türk esirleri

Kaynak: *Letopis Voynı 1914-1915 gg.*, No 42, ot 6 İyunya 1915 g.: 679.